

EL RETORN A ITÀLIA DE RICARD CREUS

És ben coneguda l'observació de Josep Pla segons la qual la literatura és una lluita contra l'oblit. Aquesta funció demiúrgica de la creativitat humana, enfront de la caducitat dels nostres actes, li és, doncs, consubstancial i és, probablement, una de les poques avinences que s'han suscitades en aquest àmbit, al llarg de la història. Ve això a tomb en abordar el darrer llibre de poemes de Ricard Creus, *Retornar a Itàlia* (1), que ha obtingut el premi Rosa Leveroni, atorgat per l'Ajuntament de Cadaqués. Tant Ricard Creus com la seva muller, la pintora de Llers Ester Boix, que n'ha il·lustrat l'edició, són, a més, garrotxins d'adopció, car és en aquesta comarca on sojomen sempre que disposen de lleure.

Més que amb un prefaci, *Retornar a Itàlia* s'inicia amb una extensa dedicatòria adreçada a una galeria de personatges molt diversos que compartiren amb l'autor els dos anys d'estada en «aquell Milà irrepitible» de 1956-1957, on havien arribat en Ricard i l'Ester amb l'únic bagatge d'una joventut expectant. Els poemes seran, doncs, l'altre bitllet que permetrà remuntar el túnel del temps

«i dir de nou adéu a tantes coses,
com ja vam fer una vegada,
per endinsar-nos de nou en un país
del qual calia aprendre totes les paraules
i de nou carregar-nos d'il·lusions i de dubtes».

Voluntat, per tant, de refer, lliures de l'inevitable curs unidireccional de la vida, vells camins amb vells amics, avivant el foc per sota les cendres que els anys, amb el gris de l'oblit, havien estès com un sudari. «He vingut pel camí dels desitjos; ara he de partir pel camí dels records», diu un personatge de Rodoreda. I, anàlogament, és a tall de divisa que l'autor estampa, just abans del primer poema, la citació d'Espriu:

«Cansat de tants versos que no fan companyia
—els admirables versos de savis excel·lents—,
i de mirar com passa l'emperador tot nu».

Retornar a Itàlia són poemes de base concretament autobiogràfica, sorgits d'una vivència compartida i evocats des d'una perspectiva tènueament elegíaca. Constitueixen una poetització del viatge iniciàtic com a realitat en ell mateix, però també com a metàfora del viatge interior vers la «compremsió» de l'altre per expandir-se plegats per l'entorn físic i humà que els sustenta:

«i anar-hi, a fer-lo meu i a fer-lo teu,
construir fets i paraules amb tu,
trobar-m'hi en blanc i nu
com el nen quan arriba al món
i només observa per aprendre
les formes i els colors i els noms (...)

El conjunt dels 28 poemes suposa, a més, una reivindicació dels valors ètics i morals de joventut: idealisme, anticonsumisme, prevalença de l'immediat, afany de conèixer, d'esprèmer intensament la vida:

«als ulls se'ns desfeien els arbres,
se'ns liquaven les volves,

se'ns fonien la nit i l'any d'aquell any,
i els ulls en els ulls
i les mans en les mans
i tots dos en el bes, butxaques a l'aire».

En la seva configuració, *Retornar a Itàlia* és un passeig per la geografia sentimental, íntimament subjectivada, de la Llombardia, les valls del Po, el Veneto, Trentino... Hi predomina el to expositiu, amb lleus referències cromàtiques, i una recreació impressionista del paisatge, tenyit d'una porosa atmosfera, que embolcalla la veu poètica. Però és també un passeig per la geografia humana, on deambulen homes i dones engolits per la dura quotidianitat; emigrants dels camps i les muntanyes a la ciutat que els aparta accessible i pròspera. Hi bateguen els ressons de Sergio Solmi i Salvatore Quasimodo, que havien evocat el mateix paisatge (2), filtrat pel record de la terra natal. Els hiverns afuats i boirosos de Milà i la recança dels immigrants del Mezzogiorno marquen el relleu, a voltes abrupte, d'aquesta altra geografia —la humana— sense la qual el paisatge perdria el seu darrer sentit. Poemes com «La vella de Bari», d'una escandida força dramàtica, accentuen el caràcter moral —humanista— del recull i recorden, en bona mesura, el Miquel Martí Pol d'*El poble* i *La fàbrica*.

En altres poemes aflora un vitalisme estètic: la realitat es transmuta, menada per un profund impuls vital, a un món màgic, d'imatges rutilants i sensacions que es gronxen al ritme de les paraules. Tanmateix, no es perd mai el to conversacional, fluid, acomboiador, on la lluminositat cal buscar-la sota l'aparença espontània i natural. Hi ha una atenció constant en el detall significatiu, visualment ric, i als jocs semàntics. Un fil de malenconia plaent ordeix els records, com un contrapunt que ens permet abastar l'altra riba que el temps ha diluït. Les imatges, que abracen des de la quotidianitat més tangible a l'elaboració més imaginativa, estan sempre al servei d'una major agudesia descriptiva. D'altra banda, certs elements recurrents —la neu, les monedes, la sal— permeten reforçar els mecanismes associatius del lector, més enllà del que pot semblar mera coincidència, com pot ser el fet que el nombre 28 sigui, alhora, la suma dels poemes i la suma dels versos de cadascun d'ells, l'any de naixença de l'autor i l'edat que aquest tenia quan el 1956 va arribar a Itàlia...

Anàlogament a com succeeix en bona part de l'obra de Joan Vinyolí, la veu poètica de Ricard Creus s'immergeix en el gorg de l'experiència no per obtenir-ne una retrospectiva panoràmica, sinó per rescatar-ne, una a una, aquelles situacions poèticament privilegiades, capaces de confeir un bell mosaic on la paraula record cristal·litzi en la paraula retorn.

Jordi Pla

(1) Ricard CREUS: *Retornar a Itàlia* (amb dibuixos d'Ester Boix), Premi Rosa Leveroni 1991, ed. Columna, Barcelona, 1992.

(2) Vegeu les referències a Solmi i a Quasimodo que Maria Àngels Anglada exposa a *Paisatge amb poemes*, ed. Destino, Barcelona, 1988.